

הלכות דעות פרק ו

א. דרך בריתו שלאדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו, ונוהג במנהג אנשי מדינתו. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמד ממעשיהם; ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך, כדי שלא ילמד ממעשיהם. הוא ששלמה אומר, "הולך את-חכמים, יחכם; ורעה כסילים, ירוע" (משלי יג, כ). ואומר, "אשרי האיש . . . (תהילים א, א).

ב. וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים, ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה ילך למקום שאנשיו צדיקים, ונוהגים בדרך טובים. ואם היו כל המדינות שהוא יודען ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה, כמו זמננו זה, או שאינו יכול לילך למדינה שמנהגותיה טובים, מפני הגיסות או מפני החלי ישב לבדו יחידי, כענין שנאמר "ישב בדד וידם" (איכה ג, כח). ואם היו רעים וחטאים, שאין מניחין אותו לישוב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגן הרע יצא למערות ולתוחים ולמדברות ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים, כענין שנאמר "מי-יתגני במדבר . . ." (ירמיהו ט, א).

ג. מצות עשה להדבק בחכמים, כדי ללמד ממעשיהם: שנאמר "ובו תדבק" (דברים י, כ), וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה; אלא כך אמרו חכמים בפרוש מצוה זו, הדבק בחכמים ותלמידיהם. לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת תלמיד חכמים, וישא בתו לתלמיד חכמים, ולאכל ולשתות עם תלמידי חכמים, ולעשות פרקמטיה לתלמידי חכמים, ולהתחבר להן בכל מיני חבור שנאמר "ולדבקה-בו" (דברים יא, כב; דברים ל, כ; יהושע כב, ה). וכן צונו חכמים ואמרו, והוי מתאבק בעפר רגליהם, ושותה בצמא את דבריהם.

ד. מצוה על כל אדם לאהב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח). לפיכך צריך שישפר בשבחו ולחוס על ממונו, כמו שהוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו; והמתכבד בקלון חברו, אין לו חלק לעולם הבא.

ה. אהבת הגר שבא ונכנס תחת כנפי השכינה, שתי מצוות עשה: אחת מפני שהוא בכלל רעים, ואחת מפני שהוא גר והתורה אמרה "ואהבתם, את-הגר" (דברים י, יט). צוה על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת שמו, שנאמר "ואהבת, את ה' אלהיך" (דברים ו, ה; דברים יא, א); הקדוש ברוך הוא עצמו אוהב גרים, שנאמר "ואהב גר" (דברים י, ח).

ו. כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה, שנאמר "לא-תשנא את-אחיק, בלבבך" (ויקרא יט, יז); ואין לוקין על לאו זה, לפי שאין בו מעשה. ולא הזהירה תורה, אלא על שנאה שבלב; אבל המכה את חברו, והמחרף את חברו אף על פי שאינו רשאי, אינו עובר משום "לא-תשנא".

ז. כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתק, כמו שנאמר ברשעים "ולא-דבר אבשלום עם-אמנון, למרע ועד-טוב: כי-שנא אבשלום, את-אמנון" (שמואל ב יג, כב); אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו, למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני: שנאמר "הוכח תוכיח את-עמיתך, ולא-תשא

עָלִיו חֲטָא" (ויקרא יט, ז). וְאִם חָזַר וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְמַחֵל לוֹ, צָרִיךְ שִׁימָחֵל; וְלֹא יֵהָא הַמוֹחֵל אַכְזָרִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם, אֶל-הָאֱלֹהִים" (בראשית כ, יז).

ח. הָרוּאָה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁחֲטָא, אוֹ שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹבָה מְצוּהָ לְהַחֲזִירוֹ לְמוֹטָב, וְלִהְיוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא חוֹטָא עַל עֲצֻמוֹ בְּמַעֲשָׁיו הָרָעִים: שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת-עַמִּיתְךָ" (ויקרא יט, ז).

ט. הַמוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ בֵּין בְּדִבְרִים שְׂפִינּוּ לְבִינּוּ, בֵּין בְּדִבְרִים שְׂפִינּוּ לְבֵין הַמָּקוֹם צָרִיךְ לְהוֹכִיחוֹ בֵּינוּ לְבֵין עֲצֻמוֹ, וַיִּדְבֹּר לוֹ בְּנִתּוֹת וּבְלִשׁוֹן רַפָּה, וַיּוֹדִיעוֹ שְׂאִינוֹ אוֹמֵר לוֹ אֲלֹא לְטוֹבָתוֹ, וְלִהְבִּיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אִם קָבַל מִמֶּנּוּ, מוֹטָב; וְאִם לֹא, יוֹכִיחַ פַּעַם שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. וְכֵן תָּמִיד חַיֵּב לְהוֹכִיחַ, עַד שִׁיפָּהוּ הַחוֹטָא וַיֹּאמֶר לוֹ אֵינִי שׁוֹמֵעַ; וְכָל שֶׁאֲפָשָׁר בִּידּוֹ לְמַחֲוֹת וַאֲיִנוֹ מְמַחָה, הוּא נִתְפָּס בַּעֲוֹן אֵלּוּ כָּלֵם שֶׁאֲפָשָׁר לוֹ לְמַחֲוֹת בָּהֶן.

י. הַמוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ תַּחֲלָה לֹא יִדְבֹּר לוֹ קָשׁוֹת עַד שִׁיכְלִימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא-תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא" (ויקרא יט, ז). כֵּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים, יָכוֹל אֶת מוֹכִיחוֹ, וּפְנֵיו מִשְׁתַּנּוֹת תִּלְמִד לּוֹמֵר, "וְלֹא-תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא"; מִכָּאן שֶׁאֲסוּר לְהַכְלִים אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכָל שֶׁכֵּן בְּרַבִּים.

יא. אֵף עַל פִּי שֶׁהַמְּכַלִּים אֶת חֲבֵרוֹ אֵינוֹ לוֹקֶה, עוֹוֹן גָּדוֹל הוּא: כֵּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים, הַמְּלַבֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר בְּדִבְרֵי זֶה, שֶׁלֹּא יִבְיֵשׁ חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל; וְלֹא יִקְרָא לוֹ בְּשֵׁם שֶׁהוּא בּוֹשׁ מִמֶּנּוּ, וְלֹא יִסְפֹּר לְפָנָיו דְּבַר שֶׁהוּא בּוֹשׁ מִמֶּנּוּ.

יב. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים, בְּדִבְרִים שְׂפִינּוֹ אָדָם לְחֲבֵרוֹ; אֲבָל בְּדִבְרֵי שְׂמִים אִם לֹא חָזַר בּוֹ בִּסְתֵר מְכַלִּימִין אוֹתוֹ בְּרַבִּים וּמִפְּרִסְמִין חֲטָאוֹ וּמִחֲרָפִין אוֹתוֹ בְּפָנָיו וּמִבְזִין וּמְקַלְלִין, עַד שִׁיחֲזוֹר לְמוֹטָב: כִּמוֹ שֶׁעָשׂוּ כָּל הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל.

יג. מִי שֶׁחֲטָא עָלָיו חֲבֵרוֹ וְלֹא רָצָה לְהוֹכִיחוֹ וְלֹא לְדַבֵּר לוֹ כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה הַחוֹטָא הַדְּיוּט בְּיוֹתֵר אוֹ שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ מְשֻׁבָּשֶׁת, וּמָחֵל לוֹ בְּלִבּוֹ, וְלֹא שִׁטְמוֹ וְלֹא הוֹכִיחוֹ הָרִי זֶה מִדַּת חֲסִידוֹת: לֹא הַקְפִּידָה תוֹרָה, אֲלֹא עַל הַמְשֻׁטְמָה.

יד. חַיֵּב אָדָם לְהִזָּהֵר בִּיתּוּמִים וְאַלְמָנוֹת מִפְּנֵי שֶׁנִּפְשָׁן שְׁפָלָה לְמֵאוֹד וְרוּחָן נְמוּכָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי מָמוֹן: אֲפִלּוּ אֲלֻמָּנָתוֹ שֶׁלְמָלְךְ וִיתּוּמִיו שֶׁלְמָלְךְ מִזְהָרִין אָנוּ עָלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל-אֲלֻמָּנָה וִיתוֹם, לֹא תַעֲנוּן" (שמות כב, כא).

טו. וְהֵיאֵךְ נוֹהֲגִין עִמָּהֶן לֹא יִדְבֹּר אֲלֵיהֶם אֲלֹא רַבּוֹת, וְלֹא יִנְהַג בָּהֶן אֲלֹא מְנַהֵג כְּבוֹד; וְלֹא יִכְאִיב גּוֹפֵן בַּעֲבוּדָה וְלֹא לָבֶן בְּדִבְרִים, וַיְחוּס עַל מָמוֹנָם יוֹתֵר מִמָּמוֹן עֲצֻמוֹ.

טז. כָּל הַמְּקַנִּיטֵן, אוֹ הַמְּכַעִיסֵן, אוֹ הַכְּאִיב לָבֶן, אוֹ רָדָה בָּהֶן, אוֹ אֲבָד מִמָּוֶנָם הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; וְכָל שֶׁכֵּן הַמַּכָּה אוֹתָן, אוֹ הַמְּקַלְלָן. וְלֹא זֶה, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו, הָרִי עֲנִשׁוֹ מִפְּרִשׁ בַּתּוֹרָה, "וַיִּחַרְהָ אִפִּי, וַיִּהְרַגְתִּי אֶתְכֶם בַּחֲרֵב" (שמות כב, כג).

יז. בְּרִית כְּרַת לָהֶן מִי שֶׁאֲמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהֵן צוֹעֲקִין מִחֲמָס הֵן נַעֲנִין, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי, שָׁמַע אֶשְׁמַע צָעֲקָתוֹ" (שמות כב, כב).

יח. בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים, בְּזִמָּן שְׁעֵנָה אוֹתָם לְצַרְךָ עֲצֹמוּ ; אֲבָל
אִם עֲנָה אוֹתָם הָרַב כְּדֵי לְלַמֶּדֶם תּוֹרָה אוֹ אֲמָנוּת, אוֹ לְהוֹלִיכֶם
בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָה הָרִי זֶה מִתָּר. וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא יִנְהַג בָּהֶם מְנַהֵג כָּל
אָדָם ; אֲלֹא יַעֲשֶׂה לָהֶם הַפְּרִשׁ, וַיִּנְהֵלֶם בְּנִחָת וּבְרַחֲמִים גְּדוֹלִים
וְכָבוֹד, "כִּי-ה', יָרִיב רִיבָם" (משלי כב, כג). אֶחָד יְתוֹם מֵאָב, וְאֶחָד
יְתוֹם מֵאֵם ; וְעַד אֵימָתִי נִקְרָאִים יְתוֹמִים לְעִנְיָן זֶה עַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ
צָרִיכִין לְאָדָם גְּדוֹל לְהַסְמִיךְ לוֹ לְאִמָּנָם וּלְהַטְפִּיל בָּהֶן, אֲלֹא יִהְיֶה
עוֹשֶׂה כָּל צָרָכֵי עֲצֹמוֹ לְעֲצֹמוֹ כְּשֶׁאֵר כָּל הַגְּדוֹלִים.